

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 225. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_599-txt-shoot-idm6535.pdf (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

XX.

(Den 14de September.)

Mine Herrer!

Det er *Toget til Ægypten og Palæstina*, jeg ønskede at meddele Dem saa tydelig en Forestilling om, som jeg har; og skjønt jeg ikke kan forlange, det i alles Øjne skal have lige saa stor Vigtighed som i mine, tør jeg dog tro, vi er enige om dets store Mærkværdighed. At nemlig Genuas korsikanske Tugtemester, Venedigs Opløser, Kejserens og Pavens Overvinder, sine Dages mageløse Helt, i Steden for at nyde sin Triumf og ved Folkets enstemmige Valg tage Sæde i Direktoratet, der ved Siden ad ham nødvendig bliver en regerende Borgemester som Herman von Bremenfeld, – i den Sted gaar til Afrika med Kjærnen af den store Armé, Gjenstanden for hele Evropas Beundring, – *det* er aabenbar saa æventyrligt og gaadefuldt, at hvem der tager mindste Del i Stormænd og Storværk, forundret maa spørge, hvad det skal betyde, hvad i al Verden der dog kan bevæge Napoleon og hans stolte Fylking til at lade sig deportere af "Prokuratorerne", som Kléber ikke ueffent bestandig kaldte Direktoratet, hvori Oldermænd (*batonnier*) for Prokurator-Lavet i Colmar, Rewbell, præsiderede.

Nylig havde saaledes Direktoratet skilt sig ved *Pichegru*, Belgiens og Hollands Erobrer, som de tillige med 227en af deres egen Midte, *Barthélemy*, der havde sluttet Freden med Prøjsen og Spanien, sendte til Cayennes Moradser i Sydamerika, for at gjøre Collot d'Herbois og Billaud-Vareennes Selskab; og man kan ikke tvivle om, de efter Freden til Campo-Formio gjerne havde skikket Italiens Erobrer samme Vej; men Pichegru var kun en tapper Kommander-Sergeant, alt længe borte fra Armeen og stærkt mistænkt for at staa i hemmelig Forbindelse med Bourbonnerne, saa *han* havde ondt ved at gjøre Modstand; medens det er klart, at havde *Napoleon* blot givet sine gamle Vaabenbrødre et Vink om, at det gaadefulde Tog, hvortil man bestemte baade ham og dem, var en levende Begravelse, da havde de fulgt ham til Paris, alle som én, og blot ved deres Rygte begravet hele Direktoratet i et Musehul. Selv nu, da han gjorde det modsatte: da han, lige fra sin Ankomst til Paris i Vinteren 97-98, arbejdede utrættelig paa de kæmpemæssige Forberedelser til Lands og Vands, som det er et Vidunder alt blev færdige til næste Maj, – selv nu se vi klart, det var ikke blot *Berthier*, som heller var bleven hjemme, det kostede i det hele den italienske Hær Overvindelse at forlade Frankrig, saa det var ikke mer end netop, at Hengivenheden til Napoleon, ja, man maa vel sige: Troen paa ham og hans Lykke – deres eneste Tro – kunde overvinde deres Trevenhed.

Hvad man derfor end siger om *Napoleons* Vaklen, da det blev Alvor, maa han dog i Grunden for Alvor have ønsket at gjøre det Tog; og gjorde nogen Stormand sig selv Regnskab for, hvad han vilde og hvorfor, da var det aabenbar den store Regnemester og Landmaaler *Napoleon*. Hvad der nu bevægede ham til det store Æventyr, har han ogsaa selv sagt os med faa, men fyndige Ord; thi det er hans egne Ord: at kun i *Østerleden* kan man gjøre sig et udødeligt Navn, og at hans Maal var at forvandle Middelhavet til *den franske Sø*, og det, som vi 228kan vide, ganske anderledes, end Atlanterhavet er blevet *den spanske Sø*, som den fra *Columbi* Dage dog af Ulkene kaldes endnu. *Plutark* havde nemlig fra Barns Ben været for ham, omtrent hvad *Homér* var for *Alexander* den store: Spejlet, hvori han saa' den Heltebane, der forjættede, hvad *han* kaldte et stort, udødeligt Navn: en verdenshistorisk Udødelighed, ikke som nogle Bogorme skjænke *den*, ingen kjender, uden de selv; men som de forenede Folkestemmer og Aarhundreder gav Oldtidens Helte og ret klarlig *Alexander* og *Cæsar*. Og hvor æventyrligt sligt end klang i det attende Aarhundrede, da man betragtede alt Oldtidens Storværk som Fabel og Æventyr, hvor dyrt end alle Historieskrivere forsikrede, at det endnu var langt umuligere, selv for en Franskmand og Italiener, at vinde et Heltenavn som *Cæsars* eller *Alexanders*, end at tale Latin som *Cicero* og Græsk som *Demosthenes*, saa er det dog allerede nu klart: *den* Umulighed gjorde *Napoleons* Aand og Lykke mulig. Thi Navnet, der hos Efterslægten vel endog vil overstraale *Cæsars*, *det* har han; [og] alt, hvad enten retmæssig Harme og Gru eller Had og Avind formaade til at brændemærke det Navn med Skjændsel, der ej kunde bringes i Forglemmelse, *det* er prøvet – og mislykket. Ligesom den kuldcastede *Napoleons*-Støtte blev ved Juli-Revolutionen atter oprejst i Paris, ja, ligesom lidt senere Obeliskens fra *Luxor* hævede sig i Frankrigs Hovedstad til et kolossalsk Mindesmærke om Toget til Ægypten, saaledes hæver *Napoleons* Navn og Rygte sig aabenbar til Skyerne, alt som den Slægt uddør, der følte sig nedtrykt af hans Aag eller dog fordunklet af hans Glans.

Vist nok kan man sige, at det Navn og den Udødelighed var dyrekjøbt med saadanne Kræfter og saadanne Blodbad og Uretfærdigheder, og vist nok maa man beklage, at saa stor en Mand ej synes at have haft noget højere Maal, end at styre Verden et Øjeblik med sit Vink 229og fylde den med sit Navn, – havde aabenbar i sin Krafts Dage kun Tro paa sig selv eller i det højeste paa sin Lykke-Stjerne, kun Ærbødighed for

overlegen Klogskab og glimrende Daad; – men hvad da? Naar det nu til hans egen Skade var saaledes med *ham*, ligesom med Fredrik den eneste og alle det attende Aarhundredes Afguder, var han da maaské bleven enten større eller bedre ved strax efter Freden til Campo-Formio selv at skrive sin Krigshistorie, for at være Udødeligheden vis, eller [om han havde] indskrænket sig til Tyranniet i det smaa som en huslig Lyksalighed! Eller kan man nægte, han var lige saa from og dydig som den gamle Konge af Prøjsen? Saa hvad der gjør Forskjellen mellem dem, er kun, at Fredrik forholder sig til Napoleon som de schlesiske Fyrstendømmer til Italien og Ægypten, eller som Prøjsens Afrunding til Oprettelsen af et Verdensrige; saa, historisk talt, har kun det attende Aarhundrede Skam af, at dets Fyrste-Ideal, som Napoleon trods nogen svarede til, var i Grunden baade lavt og slet; medens Napoleon har Ære af, at han virkeliggjorde sin Tids Ideal i en langt højere Grad og langt mere glimrende, end nogen af hans samtidige havde trot muligt.

Ja, hvad det attende Aarhundrede kaldte *Fyrste-Idealet* eller “Filosoffen paa Tronen”, som i deres Øjne ikke blot Prøjsens Fredrik, men selv Østerrigs Josef og Toskanas Leopold og Ruslands Katrine var: en *Skolemester* nemlig, der med Ris og Fornuftgrunde stræbte at omskabe hele Verden efter et Avgustus-Hoved, nødte, som man sagde, Folk til at være fornuftige, dydige og oplyste, og havde Kraft til saaledes at indrette og styre Statsmaskinen, at der, som Faraos sagde, ej skulde røre sig Haand eller Fod i Landet, uden [han] vilde, skulde om muligt ikke dø en Kylling, uden han vidste det; – se, alt dette havde Napoleon aabenbar stadig for Øje og stræbte med en forbavsende Kraft at udføre det, og det i 230en anderledes vid Kreds og paa en langt rimeligere Maade, end nogen af de andre saakaldte Filosofer paa Tronen; thi han kjendte sine Folk, det er: Franskænd og Italienerne, til Bunds, og tog dem, som de var, og stræbte at gjøre herskende i hele Verden, hvad de ansaa for Dyd og Oplysning, og valgte dertil de mest hensigtsmæssige Midler; saa hvis der ikke i Evropa havde været en højere Tankegang og en dybere Følelse end Frankrigs og Italiens, da vilde han naat sin Hensigt og behersket Verden som *semper augustus*.

Og komme vi nu til Napoleons Øje paa *Østerleden*, Tog til *Ægypten* og Krav paa *Middelhavet*, da hæver han sig netop derved over sin Tids Anskuelse, tilhører derved det nittende Aarhundrede og det ny Tidsrum, der finder Verdenshistorien lige siden Korstogenes Dage smaalig og det klassiske Skolefuxeri tomt og kiedsommeligt, men vil virkelig lære at forstaa og forklare Oldtiden, hvad der ikke sker ved at tygge paa dens Pergamenter og slavisk efterligne dens Stil, men ved levende at tilegne sig dens Aand og Anskuelse og virke frit deri med alle de Hjælpemidler og al den Klarhed, de samlede Kundskaber, den fremskridende Forstands-Udvikling og de nye Opfindelser kan yde.

Betragte vi Toget til Ægypten fra dette Synspunkt, som ogsaa aabenbar var Napoleons, da kan vi vel ønske, det maatte løbet lykkeligere af, eller dog ej afskrækket Napoleon fra den store Heltebane, han herved betraadte; men aldrig kunde vi ønske det ugjort, heller ikke kalde det forgjæves; thi uden at tale om det kjendelige Udbytte for Øjeblikket, saa var Indtrykket paa hele Tidsalderen, det højere Sving, det gav selv Franskænds Tankegang, og den Retning, der allerede ved Togene til Algier og Grækenland er kjendelig fortsat, – *det* er en Frugt af Napoleons Tog, der bestandig mere vil klare Øjet for hans Storhed og forhøje Tonen i hans Eftermæle.

²³¹Ægypten er lige saa lidt *mit* hellige Land i Oldtiden som Italien i Middelalderen eller Frankrig i Nyaarstiden; men netop fordi jeg i Grunden hader disse Lande, og hvad der i *dem* gjaldt for Aand, for Oplysning og Størværk, derfor er jeg vis paa, at Efterslægten snarere vil finde den Tone, hvori jeg taler om Napoleon og hans Tog til Ægypten, for lav end for høj; men selv med den mindste Delagtighed i Skjaldesyn, maa man finde Napoleon Hovedet højere end sine Medbejlere, og Toget til Ægypten et Kæmpeskridt, hvorom man vel i Ludvig den fjortendes Tid havde drømt, men hvorpaa man knap havde vovet at tænke. Hvad vi nu se, var et af de besynderlige Forvarsler, store Verdensbegivenheder aldrig fattes: den franske Kong Ludvig den 9des Korstog til Ægypten i det 13de Aarhundrede, *det* havde siden alle til Napoleon betragtet som et afskrækkende Exempel, saa man finder ikke en Gang, Ludvig den fjortende lagde Mærke til det Forslag, den berømte *Leibnitz* gjorde ham under hans Strid med *Holland*: heller at knække Republikken i Ægypten end at arbejde sig træt paa den i Evropa.

Meningen heraf var nemlig, at naar en evropæisk Magt besad Ægypten, da vilde *den ostindiske Handel* gaa sin gamle Vej over det røde Hav og Alexandrien, en Vej, der ikke var aflagt ved Opdagelsen af det gode Haabs Forbjærg, men ved Tyrkens og Mamelukkens Barbari; og det er i denne Henseende højst mærkværdigt, at Portugiserens Helt i det 16de Aarhundrede, *Albuquerque*, som grundfæstede deres ostindiske Handel ved at ødelægge Stabelstæderne paa Ormus og den arabiske Kyst, selv erklærede, det vilde i Tidens Længde ikke hjælpe, med mindre man kunde grave Nilen af, saa den nødtes til at løbe ud i det røde Hav, i Steden for at gjøre Ægypten frugtbar og bane Vej til Middelhavet. Dette ærketyranniske Indfald: i Bund og Grund at ødelægge Verdens frugtbareste Land, for at sikre sit Folk den ostindiske Handel, ²³²tør vi nu vel haabe vilde findes uiværksætteligt, og i alt Fald lærte Portugiserne snart, at andet end Ægyptens Flor kunde skille *dem* ved Fordelen, ligesom det kunde været deres Eftermænd i Ostindien det samme, enten Franskænd eller Engelskmænd havde arvet, hvad de døde fra; men vi se dog heraf, det var slet intet Luftkastel, Napoleon byggede, da han ved Toget til Ægypten arbejdede paa at give *Englands* Handel og dermed England selv sit Banesaar; thi var Toget lykkedes, vilde det vist allerede skabt et nyt Tidsrum i Verdens-Handelen, hvad enten saa *Ægypten* havde trukket den ostindiske Gren til sig, eller det var lykkedes Engellænderne, hvad de siden ved Hjælp af Dampskibene har prøvet [paa]: at bryde den en ny Bane op ad

Evfrat og ud med Orontes til Syriens Kyst. Det sidste finder jeg nu rimeligst, dels fordi der aabenbar er Liv og Kraft i Engelskmændene endnu, saa de vilde lige saa lidt ladt Franskmændene i Ro høste Frugten af Ægyptens Besiddelse, som de nu lod dem have Tid til at sætte sig fast, og dels fordi det kun var i Middelalderen, Verdenshandelen fandt Vej gjennem Ægypten, da den i Oldtiden derimod gik gjennem Syrien til Tyrus og Sidon. Desuagtet se vi, det allerede gjør mærkelig Forskjel, om Ægypten tager Del i Handelen eller ikke; thi selv saa klodset, som Mehemed Ali har efterlignet Napoleon, forbavser det jo Evropa og foruroliger England.

Det var [den] 19de Maj 1798, Flaaden lettede ved Toulon og bestod, da den samledes, af 13 Linjeskibe og med stort og smaat 100 Krigsskibe og 500 Sejlere. – “Soldater!” sagde Napoleon, “Evropas Øjne hviler paa jer, stor er jeres Bestemmelse; thi Frihedens Genius, som ved sin Fødsel har gjort Republikken til Evropas Lovgiverske, vil, at den ogsaa skal være Havets og Folkenes i det fjærne.” Admiral *Brueys*, Greve, født i Languedoc 1760, var nylig kommen fra *Korfu*, hvor han tog de ioniske Øer i Besiddelse, som Frankrig ved den venetianske Republiks Deling havde forbeholdt sig selv.

Den 9de Juni samledes hele Flaaden just ved *Malta*, som Napoleon havde besluttet at tage med undervejs; og det var i sin historiske Orden, thi her, hvor Korstogene endte, maatte Oplysningstogene begynde. *Johannitter-Ridderne*, som efter Korsrigets Undergang [havde] sat sig fast paa Rhodos og derfra fortsat Krigen med de vantro til i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede (1522), da den tyrkiske Sultan Soliman den anden indtog den, de fik saa Malta af Kejser Karl den 5te, hvor de fortsatte Kampen efter Kræfterne og havde befæstet La Valette, saa den agtedes for uindtagelig. I det 18de Aarhundrede, da en saadan Kamp, hvorved der knap var fire Skilling at vinde, men Liv og Lemmer at tabe, agtedes for den grueligste Fanatisme, var naturligvis Ordenen og Kampen aldeles sovet ind, hvorfor Napoleon ogsaa i Italien havde lagt Beslag paa Riddergodserne. Den nærværende Stormester Ferdinand von Hompesch (født 1744 i Düsseldorf), den første tyske Stormester paa Malta, var en Stakkel, som siden undskyldte sig med, at de franske Riddere som Forrædere havde overgivet Staden uden hans Vidende. Caffarelli sagde imidlertid selv, da han havde beset Fæstningsværkerne, til Napoleon: “Vi maa være glade, vi havde nogen til at lukke os ind.” – Den franske Konsul Camuson og et Sendebud fra Napoleon havde sørget derfor.

[Den] 19de Juni lettede Flaaden igjen og fik Alexandrien i Sigte 1ste Juli. Da man fik Øje paa Ægyptens sørgelige Kyst, uden Træ eller Hus, sagde en af Soldaterne til sin Kammerat: “Se, dèr skal du have dine sex Tønder Land.” Her var det først, Napoleon gjorde alle vitterligt, hvor Rejsen gjaldt. “Soldater!” [sagde han], “den Erobring, I nu staa i Begreb med at gjøre, er af uberegnelige Følger for Handelen og den dannede Verden, og I give Eng²³⁴land om ikke Hjærtetød, saa dog det næstværste. – De mamelukkiske Beyer begunstige udelukkende den engelske Handel og tyrannisere de ulykkelige Indbyggere ved Nilen; men de skal ikke blive gamle dèr, naar vi er i Land. – Opfør jer mod Mahomedanerne som mod Jøder og Italienerne, saa I vise samme Tolerance mod Koranens Ceremonier og Moskeerne, som I har víst mod Kloostere og Synagoger, mod Moses' og Kristi Religion! De romerske Legioner beskyttede alle Religioner. – Den første By, vi kommer til, er byggt af Alexander den store, og ved hvert Skridt vil vi møde store Mindesmærker, Franskmænds Efterligning værdige.”

Endnu samme Nat landede Napoleon lidt vesten for Alexandrien, i Bugten Marabut, med 4000 Mand og vadede i Sand paa Landstrimmelen mellem Havet og Mariette-Søen til Alexandrien, hvor de kom i Dagbrækningen og tog Byen med stormende Haand.